

วินัยและสร้างสรรค์... แนวทางที่สวนทาง

“พ่อแม่หรือผู้ดูแลเด็ก โดยเฉพาะเด็กเล็กในวัย 2-5 ปีที่กำลังน่ารัก เริ่มทำอะไรๆ ด้วยตนเอง ได้สนุกกับการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ”

แต่ในขณะที่เดียวกันก็เริ่มที่จะมีพฤติกรรมทดสอบ ทำสิ่งที่พ่อแม่ห้าม หรือบางครั้งก็ไม่ทำตามที่พ่อแม่บอกให้ทำ มักจะมีปัญหาซับซ้อนใจกับตนเองว่า ควรจะจัดการกับพฤติกรรมของเด็กอย่างไร ควรจะควบคุมเด็กหรือไม่ ถ้าควบคุมจะกลายเป็นการจำกัดความคิดสร้างสรรค์ของเด็กหรือไม่ สุดท้ายแล้วมักจะพบว่า พ่อแม่หรือผู้ดูแลจะใช้วิธีการในการดูแลเด็กแบบไม่คงเส้นคงวา เนื่องจากขาดความมั่นใจ ดังนั้นการเข้าใจถึงความหมาย ที่มา วิธีการดูแล และผลที่เกิดขึ้นจากการฝึกวินัย และการเปิดโอกาสให้เด็กมีความริเริ่มสร้างสรรค์ จะช่วยให้มีแนวทางในการดูแลเด็กอย่างเหมาะสมมากขึ้น

วินัย

วินัย หมายถึงการอยู่ในระเบียบแบบแผนและข้อบังคับ ปฏิบัติตนตามกฎระเบียบที่สังคมยอมรับว่าดีหรือเหมาะสม ในทางจิตวิทยาพัฒนาการการฝึกวินัยหรือการควบคุมตนเอง เป็นการช่วยให้เด็กจำกัดหรือควบคุมความต้องการอารมณ์หรือแรงผลักดันในตนเองให้อยู่ในขอบเขตและแสดงออกมาอย่างเหมาะสม เป็นการสอนให้เด็กรู้จักหรือประวิงความต้องการของตนและแสดงออกในเวลาสถานการณ์และวิธีการที่เหมาะสมมากกว่า หรืออีกนัยหนึ่งเด็กที่มีความสามารถในการควบคุมการกระทำของตนได้อย่างเหมาะสมนั้น ต้องมีการพัฒนาการควบคุมภายในตนเอง

การควบคุมตนเองเป็นสิ่งจำเป็น เพราะเป็นการป้องกันการเกิดปัญหาในการดำเนินชีวิต เช่น การเอาชนะความกลัว การควบคุมการกินอาหาร การจำกัดน้ำ การจัดการกับความโกรธ การปฏิเสธที่จะใช้สารเสพติด การควบคุมตนเองได้อย่างเหมาะสมจะนำมาซึ่งการ “อยู่กับคนอื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข” “เป็นที่ยอมรับของผู้อื่น” และ “มีความสุขและความพอใจในตนเอง”

เด็กที่มีความสามารถในการควบคุมตนเองได้นั้น มีที่มาจาก เด็กได้รับการบอกในทางบวกถึงคุณค่าของตนเอง เด็กได้รับการบอกอย่างชัดเจนตั้งแต่ในวัยเด็กเล็กว่าตนควรทำอะไร เด็กที่มีมาตรฐานภายในใจตนเอง ในสิ่งที่ดีและไม่ดี ในสิ่งที่ควรทำและไม่ควรทำ เด็กที่ได้รับการสนับสนุนให้มีความมั่นใจ และทำอะไรได้ด้วยตนเองและสามารถที่จะตรวจสอบและจัดการกับพฤติกรรมของตนเองได้

ลักษณะเช่นนี้จะเห็นได้ตั้งแต่เด็กเล็กวัยเพียง 3 ขวบ เช่น พ่อแม่ให้เด็กไหว้สวัสดีผู้อื่น เมื่อเด็กทำได้พ่อแม่ก็ชื่นชม เด็กรู้ว่าพบผู้อื่นอีกก็ต้องไหว้ และครั้งหน้าเด็กก็ไหว้ผู้อื่น โดยไม่ต้องมีใคร

บอก เมื่อถึงอายุ 5 ปี กระบวนการพัฒนาเหล่านี้จะเกิดอย่างชัดเจนและดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่องที่จะพัฒนาต่อในช่วงวัยประถมที่เด็กต้องเดินจากพ่อแม่ไปอยู่ในโรงเรียนด้วยตัวเอง ไปนั่งเรียน อยู่กับกลุ่มเพื่อน ไปทำข้อสอบอย่างตั้งใจและอดทน และยังคงไปทำอะไรอีกหลายๆ อย่างด้วยตนเอง โดยไม่มีพ่อแม่คอยดูแลช่วยเหลือเหมือนแต่ก่อน กระบวนการเหล่านี้เกิดขึ้นได้เพราะมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงทางกระบวนการความคิดตามพัฒนาการของวัยที่ทำให้สามารถประมวลข้อมูลที่ซับซ้อนมากขึ้นและมีแนวทางการคิดที่มีทางเลือกมากขึ้นได้ เด็กจะใช้แนวทางเหล่านี้เรียนรู้ที่จะจัดการกับพฤติกรรมของตนในสถานการณ์ใหม่ๆ และอยู่ในกฎกติกาที่วางไว้ได้ อย่างไรก็ตาม มีเด็กจำนวนหนึ่งที่ไม่มีความคิดในการจัดการกับพฤติกรรมของตนเอง ทำให้ตนเองมีปัญหาในห้องเรียนหรือในขณะที่เล่นกับเพื่อน เด็กเหล่านี้มักมีประสบการณ์ที่ได้รับการเลี้ยงดูที่ไม่เหมาะสมหรือถูกทำร้ายจากพ่อแม่

การเลี้ยงดูเป็นรากฐานที่ทำให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับตนเองและสังคม รวมทั้งเรียนรู้ที่จะปรับพฤติกรรมของตนเอง เนื่องจากความสัมพันธ์ระหว่างผู้เลี้ยงดูและเด็กเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาการปรับอารมณ์และสร้างแนวคิด เช่น รูปแบบภายในใจเกี่ยวกับตนเองและผู้อื่นตั้งแต่ยังเป็นเด็กเล็ก และเป็นต้นแบบที่จะพยากรณ์ลักษณะของความสัมพันธ์กับผู้อื่นในอนาคตเมื่อเด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ นอกจากนี้ผู้ดูแลมีอิทธิพลในการพัฒนาทางอารมณ์ของเด็กด้วยการเป็นตัวอย่างในการแสดงอารมณ์อย่างไรต่ออารมณ์ที่เด็กแสดงออก ดังนั้นการแสดงออกของพ่อแม่ในการปรับอารมณ์ต่อพฤติกรรมของเด็กจึงมีความสำคัญ ตัวอย่างเช่น การที่พ่อแม่หนักแน่น มีขอบเขตที่ชัดเจนและคงเส้นคงวาในการจัดการกับพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเด็ก หรือยืดหยุ่นและแสดงความรู้สึกที่ดีตอบเมื่อเด็กพยายามที่จะควบคุมพฤติกรรมและอารมณ์ของตนให้เหมาะสม จะช่วยให้เด็กยังรู้สึกได้ถึงคุณค่าของตนเอง รับรู้ว่าตนเองควรที่จะประพฤติอย่างไร และมั่นใจพอที่จะควบคุมการกระทำของตนเองได้ ซึ่งด้วยการรับรู้ตนเองเช่นนี้จะทำให้เด็กกล้าที่จะแสดงออกในความเป็นตัวเอง กล้าที่จะทำสิ่งใหม่ๆ ในขอบเขตที่ตนเองรับรู้ว่าจะเหมาะสม

ความริเริ่มสร้างสรรค์

ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เป็นคนละอย่างกับความฉลาด สิ่งที่แตกต่างกันสิ่งหนึ่งคือ ในการวัดความฉลาดที่เป็นมาตรฐาน (การทดสอบไอคิว) มีลักษณะที่เฉพาะคือ มีคำตอบเดียวเป็นคำตอบที่ถูกต้อง แต่ในลักษณะของความคิดริเริ่มสร้างสรรค์นั้นคือ การมีคำตอบหลายคำตอบสำหรับคำถามเดียวกัน ความหมายของความคิดริเริ่มสร้างสรรค์จึงหมายถึง ความสามารถที่จะคิดสิ่งใหม่ ด้วยวิธีที่แตกต่าง ทำให้มีทางออกของปัญหาในรูปแบบใหม่ๆ เป็นการมองความเป็นไปได้ของการแก้ปัญหาที่กว้างมากขึ้น ถึงแม้ว่าคนที่สร้างสรรค์ส่วนใหญ่มักค่อนข้างฉลาด แต่อาจไม่จริงเสมอไปที่คนฉลาดจะมีความสร้างสรรค์

เด็กวัยเตาะแตะและวัยก่อนอนุบาลเริ่มเชื่อว่าตนเป็นตัวของตัวเอง ระหว่างในช่วงวัยนี้เด็ก

จะพยายามค้นหาว่าตัวเองจะเป็นแบบไหน จะทำอะไร ซึ่งส่วนใหญ่แล้วเด็กจะเลียนแบบพ่อแม่ ซึ่งเป็นคนที่มีอิทธิพลและดีเสมอสำหรับเด็ก เด็กจะใช้การพัฒนาทุกด้านของตนเอง ทั้งการรับรู้ทางประสาทสัมผัส กล้ามเนื้อมัดใหญ่ กระบวนการคิด และทักษะทางภาษาในการริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ เช่น หัดพูดคำที่พ่อแม่เคยใช้กับตัวเอง ทดลองหยิบก้อนไม้มาวางเป็นรูปต่างๆ และในวัยนี้เด็กจะลิ้มความผิดพลาดได้เร็วและพร้อมจะเข้าหาสิ่งใหม่ที่ น่าสนใจมากกว่าต่อไป ซึ่งทำให้เด็กมีทิศทางในการเคลื่อนเข้าสู่สังคมหรือโลกภายนอกครอบครัวที่กว้างมากขึ้น

โลกภายนอกนี้จะช่วยเติมการประเมินตนเองให้แก่เด็กว่า เด็กทำอะไรลงไปและเด็กเป็นใคร เช่น พ่อแม่บอกว่า “หนูทำได้ดีมาก” หรือ ครูชมว่า “หนูเป็นเด็กฉลาด” รวมทั้งเด็กจะได้ยินผู้ใหญ่พูดถึงเด็กกับผู้ใหญ่คนอื่นว่า เด็กทำได้สำเร็จหรือล้มเหลวอย่างไร พ่อแม่และผู้ใหญ่เหล่านี้มีบทบาทในการช่วยให้เด็กสร้างความจำเกี่ยวกับตนเองขึ้น และนี่เป็นรากฐานที่สำคัญมากของเรื่องราวชีวิตเด็กหรือการรับรู้ถึงตนเองจากมุมมองของเด็กเอง

สิ่งที่เป็นตัวกำกับความริเริ่มสร้างสรรค์ในเด็กวัยนี้คือ ความรู้ผิดชอบชั่วดี เด็กจะไม่เพียงแค่ว่าคนอื่นจะจับได้ในสิ่งที่ตนเองทำเท่านั้น แต่ยังมีเสียงข้างในตนเองที่จะเริ่มบอกว่า ตนเองกำลังทำอะไร บอกว่าตนควรทำอะไร รวมทั้งโทษตัวเองว่าอย่างไร จะเห็นได้ว่าความริเริ่มสร้างสรรค์ของเด็กนั้นอาจไม่ได้มาเฉพาะรางวัล แต่อาจได้การทำโทษด้วย ซึ่งถ้าเด็กมีประสบการณ์ในรูปแบบหลังมากกว่า ก็จะมีผลทำให้เด็กรู้สึกผิดและมีผลทำให้เด็กมีความเชื่อมั่นในตนเองน้อยลง

จะเห็นได้ว่า แท้จริงแล้วเด็กมีความต้องการที่จะมีการพัฒนาตนเอง ด้วยการบรรลุความต้องการทั้งสองด้านที่ตรงข้ามกันคือ ความต้องการที่จะเป็น “ตัวเอง” ที่จะได้แสดงออกอย่างที่คุณเองต้องการ ได้ริเริ่มทำสิ่งที่ตนอยากทำ หรือทำสิ่งที่แตกต่างไปจากเดิม และความต้องการที่จะได้รับการยอมรับอยู่ในกลุ่มของ “คนอื่น” เช่น ครอบครัวหรือสังคม ความรู้สึกที่ต้องการการยอมรับทำให้เด็กต้องเรียนรู้กฎกติกาของกลุ่มและยอมรับในความแตกต่างของกันและกัน นั่นก็คือความมีวินัยนั่นเอง

ความต้องการเช่นนี้ปรากฏให้เห็นเด่นชัดในสองวัยคือ ในวัยเด็กเล็กอายุ 2 ปีที่เราเรียกว่า “terrible twos” และในวัยรุ่น อย่างไรก็ตาม จะพบได้ว่าแรงกระตุ้นทั้งสองด้าน ทั้งความต้องการเป็นตัวของตัวเอง และการมีที่ยืนของตนในสังคม ยังคงเป็นประเด็นที่มีการพิจารณา และบางครั้งนำมาซึ่งความตึงเครียดอยู่เสมอๆ ในตลอดช่วงชีวิตของมนุษย์

วินัยและความริเริ่มสร้างสรรค์

จากความหมาย ที่มา และผลที่เกิดขึ้นของทั้งวินัยและความริเริ่มสร้างสรรค์ จะเห็นได้ว่าเมื่อเด็กมีวินัย สามารถควบคุมตนเองได้ ช่วยให้เด็กยังรู้ถึงคุณค่าของตนเอง รู้ว่าตนเองควรที่จะ

ประพุดิอย่างไร และมั่นใจพอที่จะควบคุมการกระทำของตนเองได้ ทำให้เด็กได้รับการยอมรับจากคนในครอบครัวและในสังคม อยู่กับคนอื่นได้อย่างมีความสุข ซึ่งด้วยการรับรู้ตนเองเช่นนี้ จะทำให้เด็กกล้าที่จะแสดงออกในความเป็นตัวเอง กล้าที่จะทำสิ่งใหม่ๆ ในขอบเขตที่ตนเองรับรู้ว่าจะเหมาะสม ในขณะที่เดียวกันความริเริ่มสร้างสรรค์ของเด็กก็มีการควบคุมภายในตนเองเป็นตัวกำกับ มีการสำรวจตนเอง และใช้มาตรฐานของความซื่อสัตย์ภายในตนเองเป็นตัวตัดสินใจ ทำให้เด็กเลือกที่จะทำตามความต้องการของตนเองอย่างไร เมื่อการประเมินภายในตนเองตัดสินใจว่า ตนเองดีพอ ก็จะนำมาซึ่งความพึงพอใจในตนเอง รับรู้คุณค่าของตน และมีความสุขกับตัวเองได้ ซึ่งในกระบวนการพัฒนาทั้งสองประการนั้น พ่อแม่หรือผู้ดูแลเด็กเป็นบุคคลสำคัญในการสร้างประสบการณ์ให้แก่เด็กในการเรียนรู้เกี่ยวกับทั้งตัวเอง คนอื่น และโลกภายนอก ความสัมพันธ์ที่มั่นคงระหว่างเด็กกับผู้เลี้ยงดูที่สามารถรับรู้ถึงอารมณ์และความต้องการของเด็ก ตอบสนองด้วยการปรับเข้าหากันอย่างมีขอบเขตที่เหมาะสมอย่างคงเส้นคงวาและคาดเดาได้ ไม่ใช่ความรุนแรงในการจัดการกับปัญหา แต่ใช้การสอนที่ชัดเจนว่าเด็กควรทำอะไรหรือไม่ควรทำอะไร โดยสอดคล้องกับความสามารถจริงตามวัยของเด็ก และผู้ดูแลมีความหนักแน่นในการปฏิบัติได้จริง อย่างสม่ำเสมอต่อเนื่อง ชื่นชมในสิ่งดีๆ ที่เด็กทำได้ ยอมรับในข้อจำกัด และให้กำลังใจในการพัฒนา สิ่งเหล่านี้เป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาของทั้งสองประการ

ดังนั้นทั้งวินัยและความริเริ่มสร้างสรรค์จึงไม่ใช่สิ่งที่ขัดแย้งหรือตรงข้ามกัน แต่กลับเป็นสิ่งที่มีความสอดคล้องและช่วยเสริมกันและกันที่จะทำให้การพัฒนาของเด็กเป็นไปอย่างเหมาะสม และนำมาซึ่งความผาสุกในอนาคต ทั้งของตัวเด็กเองและของผู้คนที่อยู่รอบข้าง